

MANTIQUIY FIKRLASH – PRAGMATIK HODISALARNI ANIQLASHNING ASOSI

Yaqubova Yoqutjon Abdullayevna
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent
davlat o‘zbek tili va adabiyoti
universiteti 2-kurs tayanch doktoranti

yaqubovayaqubova94@gmail.com

(99) 933 70 44

(77) 088 70 44

Annotatsiya

Ushbu maqola mantiqiy fikrlashning pragmatik hodisalarni aniqlashdagi ahamiyatini tahlil qilishga bag‘ishlangan. Maqolada mantiqiy fikrlashning mohiyati va uning muammolarni hal etish jarayonlarida tutgan o‘rni yoritiladi. Shuningdek, pragmatik hodisalar tushunchasi kengroq ochib berilib, ularni aniqlashda turli fikrlash usullari, xususan, mantiqiy tahlil va dalillarga asoslangan yondashuvning afzalliklari ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada mantiqiy tafakkurning turli sohalardagi qo‘llanishi hamda uning kundalik hayotdagi amaliy foydasiga e‘tibor qaratildi. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, mantiqiy fikrlashni rivojlantirish shaxsiy va professional darajadagi qarorlarni samarali qabul qilishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: pragmatik lingvistik, nutqiy akt, lokutiv, illokutiv, perlokutiv, pragmatik hodisalar, eksplikatsiya, implikatsiya.

MANTIKSAL DÜŞÜNÇE – PRAGMATİK OLAYLARI BELİRLEMENİN TEMELİ

Özet

Bu makale, mantiqsal düşüncenin pragmatik olayları belirlemedeki önemini analiz etmeye ayrılmıştır. Makalede mantiqsal düşüncenin özü ve sorunları çözme sürecindeki rolü açıklanmaktadır. Ayrıca, pragmatik olaylar kavramı daha geniş bir şekilde ele alınmakta, onları belirlemede çeşitli düşünce yöntemleri, özellikle mantiqsal analiz ve kanıtlara dayalı yaklaşımların avantajları gösterilmektedir. Makalede mantiqsal düşüncenin çeşitli alanlardaki uygulamaları ve günlük hayatta pratik faydasına da dikkat çekilmektedir. Araştırma sonuçları, mantiqsal düşüncenin geliştirilmesinin kişisel ve profesyonel düzeyde etkili kararlar almaya yardımcı olduğunu göstermektedir.

LOGICAL THINKING – IS THE BASIS FOR DETERMINING PRAGMATIC PHENOMENA

Annotation

This article focuses on the importance of logical thinking in identifying pragmatic phenomena. It explores the essence of logical thinking and its role in problem-solving processes. Additionally, the concept of pragmatic phenomena is elaborated, emphasizing various thinking methods, particularly the advantages of an approach based on logical analysis and reasoning. The article focused on the application of logical thinking in various fields and its practical benefits in daily life. The research findings indicate that developing logical thinking helps make effective decisions both at a personal and professional level.

Keywords:pragmalinguistics, speech act, locution, illocution, perlocution.

Ma'lumki, ko'plab fanlar bir-biridan o'sib chiqqan. Bu fanlarning o'zaro chambarchas bog'liqligini anglatadi. Zamonaviy tilshunoslikda olib borilayotgan tadqiqotlardan shuni ko'rish mumkinki, ko'plab fanlar bir nuqtada kesishgan holda ish olib bormoqda. Jumladan, tilshunoslik sohasi falsafa, madaniyatshunoslik, psixologiya, mantiq, sotsiologiyatika kabi fanlar bilan bir nuqtada kesishadi. Chunki bugungi kunda bularning barchasida inson omili tadqiqi bosh maqsad qilib olingan.

Mantiq arabcha so'z bo'lib, to'g'ri tafakkur yuritishning asosiy qonunlari va shakllari haqidagi fan; gap, fikr, harakat va shu kabilarning aqlga monandligi, asosiligi; ichki qonuniylik, qonuniyat degan ma'nolarni bildiradi [539].

Mantiqiy fikrlash inson aqliy faoliyatining eng muhim ko'nikmalaridan biri bo'lib, ma'lumotlarni tahlil qilish, xulosalar chiqarish va murakkab vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishni ta'minlaydi. Ushbu ko'nikma, ayniqsa, pragmatik hodisalarni aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Chunki pragmatizm faqatgina nazariy bilimlarga emas, amaliy va real hayotiy vaziyatlarga asoslanadi. Mazkur maqolada mantiqiy fikrlash va pragmatik hodisalar o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi va ushbu yondashuvning muhim tomonlari tahlil qilinadi. Mantiqiy fikrlash inson fikrlash jarayonida muammo va masalalarni tahliliy ko'rib chiqish, mantiqiy aloqalarni aniqlash va ularning yechimini topish qobiliyatidir. Mantiqiy fikrlash yordamida shaxs haqiqatga yaqin va asosli qarorlar qabul qilishga muvaffaq bo'ladi.

Aniq fanlardagi kabi tilshunoslikda ham masalaga mantiqiy yondashish ustuvor masala hisoblanadi. Ayniqsa, tilshunoslik bilan mantiqni ayricha tasavvur

qilib bo‘lmaydi. Jumladan, qoidalar xususida so‘z yuritilganda, tahlillar jarayonida, albatta, mantiqqa murojaat qilinadi. Umuman olganda, tilshunoslik bilan mantiq har doim birga, yonma-yon ularni ajratib bo‘lmaydi desak, mubolag‘a bo‘lmaydi. Chunki, so‘zlaganimizda, gapirganimizda, fikr yuritganimizda doimo mantiq bilan bog‘liq holda, mantiqqa suyangan holda o‘z nuqtayi nazarimizni ifodalashimiz kerak bo‘ladi. Aks holda, ifodalagan fikrimiz, gaplarimiz tinglovchi tomonidan to‘g‘ri va aniq anglanmaydi. Mantiq bilan bog‘lanmagan, mantiqiy o‘ylab ifodalanmagan har qanday gap kishilar o‘rtasidagi kommunikatsiyani to‘liq ta‘minlay olmaydi. Buning uchun so‘zlovchi to‘g‘ri va aniq gap tuzib fikr bildirishi lozim. Nutq jarayonida til vositalarining mantiq qonuniyatlariga mos ravishda bog‘lanishi aniq va to‘g‘ri mulohaza qilishning asosidir. So‘zlovchi o‘z fikrini bayon etar ekan, avvalo til birliklarining birikish imkoniyatlarini yaxshi bilishi lozim, qolaversa, fikrini to‘liq tafsilotlari bilan birga hamda mantiq qonuniyatlariga amal qilgan holda bildirishi zarur. Mantiqan yondashib bildirilgan fikrning ta‘sir kuchi ham yuqori bo‘ladi. Tinglovchi uni osonlik bilan qabul qiladi.

Mantiq, mantiqiylik sifati ilmiy fikr yuritilganda, ayniqsa, muhim ahamiyat kasb etadi. “Mantiqiylik sifati nutqning barcha ko‘rinishlari uchun xosdir, ammo bu sifat, ayniqsa, ilmiy uslubda favqulodda ayricha ahamiyat kasb etadi. Mantiqiylik ilmiy nutqning mohiyati bilan bog‘liq sifatdir. Zotan, ilmiy tafakkur va ilmiy bayon mantiq qonuniyatlariga muntazam tobelikdagi faoliyat sifatida yashab keladi” [128].

M. Hakimov pragmatolingvistika haqidagi dastlabki tushunchalarning shakllanishi va fanning alohida sohasi sifatida ajratilishi Ch.S.Pirsning tilga mantiqiy-falsafiy kategoriya deb qarashi bilan bog‘liq ekanligini ta‘kidlaydi [4]. Pragmatik hodisalar mohiyatini o‘rganish tilshunosdan mantiqiy va falsafiy mushohadalarni ham talab qiladi. Shuning uchun lingvistik pragmatika masalalari hodisani faqat lisoniy tahlil etibgina qolmasdan, balki uning mantiqiy, falsafiy va sotsial xususiyatlarini ham o‘rganadi [17].

Pragmatizm falsafiy oqim sifatida XIX asrda shakllangan bo‘lib, uning asosiy tamoyili amaliy natijadorlikdir. Pragmatizm nazariyasiga ko‘ra, har qanday bilim yoki xatti-harakat uning amaliy natijasi bilan baholanadi. Shuning uchun pragmatik hodisalar real hayotdagi manfaatlar, ehtiyojlar va amaliy natijalar bilan bog‘liqdir. Ushbu hodisalarni aniqlashda faqat nazariy tushunchalar yetarli bo‘lmaydi, balki mantiqiy va tanqidiy fikrlash talab etiladi.

Pragmatik hodisalarni aniqlash uchun shaxsdan tahliliy yondashuv, aniq faktlarga asoslanish va mantiqiy aloqalarni tushunish talab qilinadi. Quyida mantiqiy fikrlashning bu jarayondagi roli bayon qilinadi.

1. **Ma'lumot to'plash va tahlil qilish.** Dastlabki bosqichda hodisaning barcha jihatlari, ya'ni ma'lumotlar va dalillar yig'iladi. Bu jarayonda muammoning aniq ko'rinishi va uni qanday aniqlash mumkinligini tahlil qilish uchun ma'lumotlar sinchiklab tekshiriladi.

2. **Sabab-oqibat munosabatlarini aniqlash.** Mantiqiy fikrlash sabab va oqibatlarni aniqlashga yordam beradi, bu esa hodisaning mohiyatini, tub mazmunini tushunish uchun muhimdir.

3. **Yechimlar va natijalarni baholash.** Pragmatik hodisalarni aniqlashda qabul qilinayotgan qarorning amaliy natijalarini oldindan ko'ra bilish zarur. Mantiqiy fikrlash bunga asos bo'ladi.

So'zlovchi biror fikr ifodalar ekan, uni to'liq, to'g'ri, aniq va mavzudan chetga chiqmagan holda bayon etishi kerak. Nutq ifodalanishi jarayonida ushbu sifatlarning mavjudligi natijasida me'yorga solingan, mantiqan to'g'ri nutq yuzaga keladi. Mantiqan to'g'ri tuzilgan nutq orqali kutilgan ta'sirchanlikka ham erishiladi. Umuman olganda, ish quroli so'z bilan bo'liq bo'lgan har bir shaxs so'zga, so'z qo'llashga alohida e'tibor bilan yondashishi kerak bo'ladi.

Nutqiy jarayonda nutq ishtirokchilarining implitsit mazmunni ilg'ab, anglangangan holda muloqot qilishlari muhim jihat hisoblanadi. Albatta, bu holatda axborotning to'g'ri tushunilishi uchun ko'p jihatlar inobatga olinishi kerak bo'ladi. Nutq ishtirokchilarining nafaqat, til bilan bog'liq bilimlari, balki dunyoqarashlari, borliq haqidagi bilimlari bir-birlarini yaxshiroq anglashlari uchun yetarli darajada egallangan bo'lishi lozim.

Mantiqiy fikrlash pragmatik hodisalarni aniqlashning poydevori sifatida insonning fikrlash qobiliyatini kengaytiradi va unga real hayotdagi muammolarni tahlil qilish imkonini beradi. Shuning uchun mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish nafaqat ilmiy va nazariy sohalarda, balki kundalik hayotda ham muhim ahamiyatga ega. Har qanday hodisa yoki muammoni to'g'ri tushunish va unga mos amaliy yechim topish uchun mantiqiy fikrlashning kuchli bo'lishi zarur. Bu esa insonni ko'proq samarador va maqsadli qarorlar qabul qilishga yetaklaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1. “O‘zbek tilining izohli lug‘ati”, Toshkent. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi., II jild: 539, (2006).
2. Mahmudov, N., “O‘qituvchi nutq madaniyati”, Toshkent, 128 (2007).
3. Hakimov, M., “Nutqiy aktlar nazariyasi”, Farg‘ona, 4 (2020).
4. Hakimov, M., “ O‘zbek pragmalingsvistikasi asoslari”, Toshkent, 17 (2013)2013.
5. Safarov, Sh., “ Pragmalingsvistika” ,Toshkent, (2008).